

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Спеціальність 035 «Філологія»

*Систематизація матеріалу як основа формування мовної компетенції в
процесі навчання німецької мови*

Допущено до захисту «__» _____ 2020 р.

Зав. каф. германської філології _____ канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Виконав:
студент групи ПР-62
Босенко Олександр Володимирович

Науковий керівник:
старший викладач
Дегтярьова Лариса Іванівна

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	6
1.1 Комуникативний підхід у навчанні іноземної мови.	6
1.2 Формування мовної компетенції як основа мета навчання німецької мови	10
1.3 Систематизація вивченого матеріалу як етап формування мовної компетенції	13
РОЗДІЛ 2 ЗАСОБИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ МАТЕРІАЛУ У НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	17
2.1 Методи і прийоми систематизації матеріалу на уроках німецької мови	17
2.2 Комплекс вправ із систематизації матеріалу для формування мовної компетенції на уроках німецької мови в учнів основної і старшої школи	19
ВИСНОВКИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	29
ДОДАТКИ	33

ВСТУП

З кожним наступним роком навчання учні та студенти отримують усе більший об'єм навчальної інформації, яка потребує швидкого та якісного запам'ятовування для її подальшого використання у практичних цілях. Рівень засвоєння та володіння учнем новими знаннями може вимірюватись за різними показниками та критеріями. Одним із таких є його здатність формулювати власну узагальнену думку щодо пройденого матеріалу та структурувати вивчену теорію у найбільш доступній та зручній формі. Тому, взявши за мету побудувати цілісну систему знань з фонетики, граматики, лексики та стилістики мови, що вивчається, студенти-мовознавці нерідко звертаються до методу систематизації вивченого матеріалу. У процесі постійної та послідовної систематизації набутої інформації, учні мають можливість застосовувати власні творчі здібності для аналізу пройденого матеріалу, його відтворення, а також – формулювання гіпотез та припущень за рахунок власного академічного досвіду та раніше набутої бази знань.

Під час короткого екскурсу у предмет історії педагогіки, нами було зроблено висновок, що майже кожен видатний методист чи дидактик минулого так чи інакше торкався питань систематизації та узагальнення. Загальної уваги це питання набуло у 30-х роках ХХ століття, коли принципи послідовності та систематичності стали обов'язковим показником якості навчального процесу. Відомий український та російський педагог, один із засновників педагогічної науки у Російській імперії, Костянтин Ушинський, зазначав, що лише якісно структурована, «розумна» система може дати нам владу над набутими знаннями. Він наполягав не лише на важливості застосування вчителями прийому систематизації, але й на умінні учнів самостійно узагальнювати вивчений матеріал. Видатний чеський педагог-гуманіст Ян Коменський наполягав на важливості дотримання принципу послідовності у процесі набуття нових знань, тобто структуризації завдань таким чином, щоб створити систему вправ, де новий матеріал буде

побудований, засновуючись на раніше вивченій інформації. Цей принцип є актуальним і сьогодні. Також у своїх працях це питання досліджували такі педагоги-мовознавці як: Дж. Брунер, А. Дістервег, Р. Хоберг, Г. Флюк, У. Хіршфельд, А. Столяр, С. Максименко, Н. Бориско, та ін.

Вищезазначене зумовлює **актуальність** обраної нами теми дослідження, що полягає у необхідності детальнішого вивчення явища систематизації матеріалу, механізму його впливу на навчальний процес та визначенні функціональної ролі систематизації у процесі формування учнями мовної компетенції на прикладі методики навчання німецької мови.

Об'єктом дослідження виступає формування мовної компетенції.

Предметом роботи є роль систематизації матеріалу у формуванні мовної компетенції.

Матеріалом дослідження виступають методичні розробки та напрацювання вітчизняних та зарубіжних педагогів.

Мета роботи – дослідити явище систематизації знань та визначити його роль у формуванні мовної компетенції у процесі вивчення німецької мови.

Зважаючи на об'єкт та предмет і відповідно до основної мети цієї роботи, нами було визначено наступні **завдання**:

- розглянути поняття мовної компетенції та проаналізувати основні підходи для її формування;
- визначити роль мовної компетенції у процесі навчання німецької мови;
- розглянути явище систематизації вивченого матеріалу як етапу у процесі набуття мовної компетенції;
- проаналізувати методи і підходи систематизації матеріалу в процесі навчання німецької мови;
- розробити ряд вправ із систематизації матеріалу для формування мовної компетенції на уроці німецької мови в учнів основної і старшої школи.

У ході роботи були використані загальнонаукові **методи** дослідження: індукція та дедукція, аналіз наукової літератури, вивчення та узагальнення позитивного досвіду роботи викладачів, аналіз наявних дидактичних матеріалів для навчання німецької мови.

Практична значущість нашої роботи виявляється у можливості подальшого застосування отриманих результатів у проведенні досліджень з методики викладання, у розробках навчальних вправ та укладанні методичних посібників, а також – під час проведення практичних занять із німецької мови.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що на основі систематизованих та класифікованих теоретичних відомостей, нами було удосконалено методики формування мовної компетенції.

Структура дослідження: робота складається зі вступу, двох розділів, висновку та бібліографії. Перший розділ містить три підрозділи, другий розділ поділяється на два підрозділи, що допомагає досягненню структурованості роботи задля більш якісного та змістовного розкриття обраної теми. Загальний обсяг бакалаврської роботи – 42 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

1.1 Комунікативний підхід у навчанні іноземної мови

Комунікативний підхід у навчанні іноземним мовам виник і сформувався в Європі у 70-80-х роках ХХ століття. Наразі можна стверджувати, що його поява була спровокована невдоволенням ряду лінгвістів і педагогів вже існуючими граматико-перекладним та аудіолінгвальним методами навчання. Вони вважали, що головною метою навчального процесу є опанування «живою» мовою, тому кожна деталь учбової програми повинна мати практичне значення для учнів, тобто можливість негайного застосування набутих знань у повсякденному житті. Важливого значення набувала побудова зв'язку між мовою, що вивчається, та культурою народу, якому ця мова належить [1, с. 216]. Не менш значущою передумовою розвитку комунікативного підходу став вплив мігрантів у країни західної Європи, що потребувало їх швидкої інтеграції у нове суспільство, а знання мови та культури є одним із ключових умов успішності цього процесу.

Комунікативний підхід передбачає:

- наявність комунікативної спрямованості навчального процесу, мова розглядається перш за все як практичний засіб спілкування між людьми;
- превалювання оригінальних текстів для розвитку навичок читання та аудіювання, відмова від спрощених та адаптованих художніх творів навіть на ранніх етапах навчання;
- застосування методу комунікативних завдань: в умовах мовних занять у класі, учні моделюють ситуації із повсякденного життя, будуючи діалоги та дискусії іноземною мовою, тим самим вдосконалюючи свої комунікативні навички;

– особистісно-орієнтована спрямованість навчального процесу: заняття базуються на основі висловлюванні думок, потреб та інтересів учнів. Тому, широко застосовуються завдання, що включають діалогічне та монологічне мовлення [23, с. 123].

Основною метою комунікативного підходу у навчанні мови є формування мовної компетенції в учнів. Термін «мовна компетенція» було введено у середині ХХ століття видатним лінгвістом та теоретиком Ноамом Хомським. Він розглядав мовну компетенцію як «ідеальний набір знань мовця-слухача про мову, якою він користується». Відповідно до його поглядів, підґрунтям для набуття мовної компетенції є сукупність вроджених знань щодо базових мовних категорій (універсалій), а також здатність людини у дитячому віці шляхом пасивного сприймання мовлення на слух формулювати для себе вже існуючі граматичні правила та формувати власний лексичний запас [18, с. 82]. Олена Божович описує мовну компетенцію як психологічну систему, що містить два компоненти: набутий людиною у процесі комунікації мовний досвід, та загальні знання про мову, які людина здобуває у процесі академічного навчання. Орісія Демська-Кульчицька розглядає поняття мовної компетенції як імпліцитної обізнаності, що дає змогу мовцеві розуміти та кожного разу формулювати у своєму мовленні нові речення, не змінюючи зміст висловлювання, вибудовувати правильну граматичну структуру, перефразувати та створювати синонімічні конструкції, розпізнавати багатозначність окремих слів та виразів [2, с. 48].

Узагальнивши міркування раніше згаданих авторів, вважаємо доцільним сформулювати таке визначення: мовна компетенція – це володіння мовними нормами, що склалися у фонетиці, граматиці, семантиці, лексиці, стилістиці, орфоєпії та їх успішне застосування у комунікативній діяльності. Лінгводидакти Лідія Федоренко та Алла Богуш описують мовну компетенцію як основу і головний показник успішності процесу оволодіння мовою. Тамара Піроженко розглядає це явище як здатність до вільного

висловлення своїх бажань та намірів, а також вміння трактувати мотиви і склад своїх дій за допомогою вербальних та невербальних мовних засобів [2, с. 47].

Мовна компетенція включає наступні аспекти:

- уміння використовувати мову залежно від цілей і функцій висловлювання;
- знання основних лінгвістичних категорій та базової інформації із різних розділів мовознавства;
- уміння формувати і розуміти різні типи текстів (наприклад, опис, інтерв'ю, бесіда, звіт);
- здатність правильно використовувати мову відповідно до ситуації і учасників (наприклад, комбінувати формальні та неформальні лексичні одиниці мови);
- володіння значною базою лінгвосоціокультурних знань, обізнаність у соціальних, історичних та культурних особливостях народу, мова якого вивчається [10, с. 126].

Також на сучасному етапі розвитку педагогічної науки та методики викладання іноземної мови більш поширеним є погляд, що мовна компетенція є не основною метою навчання, але базисом для формування комунікативної компетенції, де мовна є одним із основних елементів. Так основними складовими комунікативної компетенції виділяємо – мовну, мовленнєву, міжкультурну, навчально-стратегічну та професійну (для навчання у вищих навчальних закладах) [6, с. 24]. Схему структури комунікативної іншомовної компетенції подано у додатку А.

Зважаючи на основні цілі сучасної освіти поряд із комунікативним підходом у сучасній методичній науці функціонує значна кількість підходів до розвитку мовної компетенції. До прикладу, згідно з системно-структурним підходом ми можемо розглядати мовну компетенцію як відкриту систему з можливістю самоорганізації [5, с. 38]. У роботах сучасних педагогів і методистів також значним рівнем популярності користується

компетентнісний підхід. Відповідно до нього, мова є засобом навчання, інструментом соціалізації, самоактуалізації, самовизначення та індивідуалізації особистості [26, с. 132]. Інформативність виступає на другорядне місце, а першочерговим є вирішення комунікативних завдань та проблем, з якими взаємодіє людина в соціумі. Компетентнісний підхід дозволяє розглянути явище мовної компетенції як невід'ємного елементу існування суспільства [20, с. 86].

Значного розповсюдження у освітньому середовищі серед педагогів-методистів набуває культурологічний підхід. Посилення уваги до проблем культури обумовлене низкою об'єктивних чинників: осмислення феномена культури як явища, що пронизує всі сфери соціального життя, поширення міжкультурного спілкування, становлення гуманістичної парадигми як домінуючого соціокультурного аспекту [19, с. 14]. Сучасна освіта покликана виховувати та формувати особистість, здатну зберігати і розвивати культуру як середовище та цілісне явище.

Слід зауважити, що згадані вище підходи не використовуються відокремлено один від одного, а функціонують у єдиній системі у рамках комунікативного підходу, зважаючи на цілі та завдання навчання іноземної мови на сучасному етапі розвитку педагогічної науки та методики викладання іноземної мови.

Було розглянуто поняття комунікативного підходу навчання іноземної мови, головною особливістю якого є проекція «живого» мовленнєвого середовища у приміщення навчальної аудиторії. Було визначено, що явище мовної компетенції передбачає володіння фонетичними, граматичними, лексичними, семантичними, стилістичними, орфоепічними мовними нормами та їх успішне застосування у комунікативній діяльності. Також серед підходів у формуванні мовної компетенції виділяємо системно-структурний, компетентнісний та культурологічний.

1.2 Формування мовної компетенції як основна мета навчання німецької мови

Погляди на викладання німецької мови як іноземної помітно змінилися за останні десятиліття. Якщо зараз навчання відбувається у рамках комплексного комунікативного підходу, з урахуванням безлічі аспектів, що були розглянуті нами вище, раніше у методиці викладання фокусом уваги була граматична компетенція. Вивчення мови розглядалось як механічний процес формування певних навичок, який полягав у побудові учнями граматично правильних речень, без допущення помилок. Таке навчання відбувалось за допомогою підручників, які зазвичай складались із граматичних правил та вправ до них, уникнення помилок забезпечувалось вивченням учнями готових діалогів напам'ять та механічним виконанням вправ і завдань [22]. Хоча не можна заперечувати важливість формування граматичної компетенції в учнів, яка є важливим аспектом вивчення іноземної мови і невід'ємною складовою мовної компетенції, але її не достатньо для вільного та усвідомленого володіння мовою.

Для викладання іноземних мов на сучасному етапі розвитку педагогічних наук характерними є мультизадачність та багатоаспектність навчального процесу. Беручи до прикладу навчання німецької мови, можна стверджувати, що у більшості випадків цей процес базується на побудові структурованої академічної системи, в якій учень поступово оволодіває фонетичними, граматичними, семантичними, лексичними, стилістичними та орфоепічними мовними нормами, розвиває різні види мовленнєвої діяльності, а також розвиває навички читання та сприймання мовлення на слух (аудіювання) [15, с. 203]. Сукупність вищеперерахованих аспектів формує явище мовної компетенції, досягнення якої є основною метою навчання німецької мови.

Мовна компетенція є комплексною психологічною системою, яка передбачає формування мовного відчуття, що базується на досвіді

повсякденного спілкування та навчанні мови. Часто поняття комунікативної компетенції ототожнюється з поняттям «мовна компетенція», оскільки остання є передумовою формування другої мовної особистості. Це поняття означає поєднання здатності та готовності людини до мовленнєвої діяльності в умовах аутентичного спілкування з представниками інших культур та до співставлення не лише декількох мов, але і концептуальних систем у контексті національної та світової культури [7, с. 32].

Саме високим рівнем мовної компетенції забезпечується успішне оволодіння способами навчання мови. Це дозволяє адекватно сприймати чуже мовлення, розпізнавати інтонацію та модальність мовлення співрозмовника, вільно оперувати соціокультурним контекстом. Вивчаючи будь-який елемент мовної системи, ми маємо отримувати цілісне уявлення про його будову, значення, функції, звукову та графічну форми. Зважаючи на це, вважаємо доцільним більш детальний розгляд формуючих елементів мовної компетенції при вивченні німецької мови [15, с. 106].

Лексична компетенція вважається основою мовної компетенції, вона вимагає знання слів і вміння їх використовувати, а також здатність розуміти семантику слів за контекстом і порівнювати обсяг цього значення у різних мовах [12, с.19].

Як зазначено вище, вивчення граматики у попередній освітній парадигмі визначалось як основа вивчення мови, але зі змінами у системі навчання граматична компетенція не втратила своєї важливості. Вона передбачає здатність розуміти і висловлювати певний сенс, оформлюючи його у речення та фразові єдності, що побудовані відповідно до правил певної мови (на відміну від механічного відтворення завчених зразків) [22]. Процес формування граматичної компетенції при вивченні німецької мови ускладнюється особливостями її граматичної структури, яка має унікальний нормативний характер. Граматичні явища іноземної мови засвоюються учнями з меншою кількістю складнощів та відчутних перешкод, якщо вони нормативні, тобто якщо їхні особливості можна пояснити за допомогою

правил. Але якщо ці особливості пов'язані із унікальністю форм, які не відповідають нормі, то засвоювати такі граматичні явища набагато складніше [11, с. 21]. Наприклад, відмінювання німецьких іменників, що характеризується нормативною зміною іменників за відмінками, ускладнюється унікальністю категорії роду іменників і типом відмінювання [8, с. 46].

Важливість фонетичної складової мови пояснюється тим, що вона стосується усіх елементів мовленнєвої діяльності. Фонетична компетенція визначається фонетичними навичками й уміннями сприймати і відтворювати алофони, ознаки, що відрізняють одні фонемні від інших (глухість, лабіалізованість та ін.), наголос слів і речень тощо [14, с.83]. Особливу увагу формуванню фонетичної компетенції необхідно приділяти при навчанні німецької мови як другої іноземної, адже в учнів завжди виникають складнощі у вимові звуків німецької мови, оскільки фонетичні системи рідної (української), першої іноземної (в сучасних умовах української освіти це, зазвичай, англійська) та німецької мов значно відрізняються [3, с.14].

Окрім вищеописаних основних елементів мовної компетенції виокремлюють компетенції у техніці читання та техніці письма. Слід акцентувати увагу на тому, що ці сукупності навичок слід відрізняти від компетенції у письмі та читанні, що є складовими мовленнєвої, а не мовної сторони німецької мови. Техніка читання передбачає оволодіння сукупністю прийомів, які забезпечують сприйняття і переробку форм мовної інформації (букв, буквосполучень, слів). Формування компетенції у техніці читання забезпечує те, що переробка інформації починає відбуватися автоматизовано та підсвідомо. Компетенція у техніці письма вимагає формування каліграфічних, графічних та орфографічних навичок. У комплексі вправ з розвитку графічних навичок особливе місце займає робота над тими явищами (буквами, буквосполученнями), які відсутні в рідній мові учнів або елементи яких збігаються з елементами букв у рідній мові [9, с. 3].

Проаналізувавши місце і роль мовної компетенції у процесі навчання німецької мови, варто визначити, що вона, будучи складовою комунікативної компетенції, є першочерговою метою для досягнення учнями при вивченні іноземної мови. На відміну від освіти, що керувалась навчальною парадигмою минулого століття, у якій основною метою вивчення мови було формування компетенції у граматиці, на сучасному етапі основою є прагнення до виникнення другої мовної особистості, передумовою до чого є формування мовної компетенції. Ми зазначили її основні елементи, а саме: лексичну, граматичну та фонетичну компетенції, а також компетенції у техніці читання та техніці письма. Таким чином, можна стверджувати, що усі елементи мовної компетенції у німецькій мові є базисом для формування повноцінної комунікативної компетенції, а отже основною метою навчання німецької мови.

1.3 Систематизація вивченого матеріалу як етап формування мовної компетенції

Як було зазначено у попередніх пунктах, процес вивчення іноземної мови є багатоаспектним, тому викликає ряд труднощів як для вчителів під час укладання навчальної програми, так і для учнів в успішному засвоєнні необхідної інформації. Процес формування системи знань та алгоритмічних моделей серед студентів-філологів та учнів, що вивчають іноземні мови, у педагогічній науці має назву «систематизація» [27, с. 189] та є комплексним і до сьогодні не дослідженим у повній мірі явищем.

Під поняттям систематизації слід розуміти раціональне опрацювання навчального матеріалу з його подальшим об'єднанням і структуруванням у єдину систему. Узагальнення і систематизація знань є важливим напрямком роботи у навчально-виховному процесі з підвищеним акцентом на розвитку навичок самоосвіти [26, с. 56]. Застосування цих прийомів дозволяє структурувати отриману інформацію, зберегти її та закріпити у свідомості

учнів. Структурування інформації передбачає її систематичне та поетапне освоєння із дотриманням певних логічних зв'язків між досліджуваними об'єктами, процесами і явищами. Усний і письмовий виклад засвоєного матеріалу має здійснюватися в логічній послідовності, бути усвідомленим і цілісним [4, с. 24].

Роль процесу систематизації полягає у покращенні та підвищенні ефективності засвоєння матеріалів загальної освітньої програми. У випадку відсутності занять із систематизації знань це найчастіше призводить до нерозуміння учнями системних зв'язків і логічних процесів функціонування іноземної мови, взаємозв'язків між теоретичною інформацією та практичними завданнями, а також спостерігаються труднощі із засвоєнням знань та запам'ятовуванням матеріалу [24]. Систематизація сприяє розвитку розумових процесів і активізації пам'яті, що позитивно позначається на якості освіти в цілому. Застосування систематизації та узагальнення сприяє розвитку аналітичного мислення, формує навички абстрагування, порівняння, проведення аналогії і конкретизації [13, с. 356].

Користуючись системним підходом до вивчення мови, можна стверджувати, що поняття мовної компетенції також є системою знань, якою може оперувати людина у будь-який проміжок часу. Під системою знань варто розуміти ряд логічних дій, за допомогою яких можна реконструювати зміст навчального матеріалу і досягти його більш досконалої організації. При систематизації знань накопичених особистістю здійснюється їх індуктивне і дедуктивне редукування. Таким чином можна реалізувати складні пізнавальні взаємопереходи: системно-диференційовані та системно-інтегровані. При системно-диференційованому переході основною операцією є декомпозиція, у процесі якої систему як одне ціле можна розділити на підсистеми, підкатегорії та підвиди. При системно-інтегрованому переході дія відбувається у зворотному напрямку – від окремих елементів до системи. Так композиція є головним процесом у явищі систематизації навчального матеріалу [16, с. 212].

Необхідність застосування прийомів систематизації та узагальнення під час занять німецької мови обумовлена наступними причинами:

- складність запам'ятовування та тримання у пам'яті певних граматичних категорій та лексичних одиниць;
- створення передумов для отримання нових знань учнями завдяки закріпленню, поглибленню та відтворенню раніше вивченого матеріалу;
- створення можливості для вчителя визначити та ліквідувати прогалини у знаннях учнів [21].

Досягнення ефективності вивчення програмного матеріалу є неможливим без збереження у пам'яті раніше набутих знань, уміння відтворити пройдений матеріал у необхідний момент, можливості застосувати вивчене на практиці. У процесі повторення раніше засвоєного матеріалу учні мають змогу не лише відтворювати найбільш суттєві моменти вивченого, але й встановлювати необхідні логічні зв'язки між фактами, поняттями та умінями [28, с. 214]. Інакше кажучи, систематизація виводить здатність учнів виконувати певні справи на стадію автоматизму, яка по суті є невід'ємним атрибутом мовної компетенції.

Автоматизація всіх мовних процесів є беззаперечною метою кожного, хто бажає оволодіти іноземною мовою, та саме тою ознакою, що відрізняє людину, яка вивчає мову, незалежно від досягнутого рівня знань, від носія мови [17, с. 65]. Різниця у вивченні рідної мови та іноземної полягає саме у ступені повторення та систематизації інформації. Людям, що вивчають німецьку мову, зазвичай необхідно декілька років, щоб опанувати навичками для вільного спілкування, усіма граматичними категоріями та достатнім лексичним запасом. Жителі німецькомовних країн, вивчаючи німецьку мову як рідну, опановують необхідною інформацією в набагато коротші терміни шляхом постійного перебування в комунікативних ситуаціях, що провокують їх на постійне повторення та систематизацію необхідного матеріалу [21].

Проаналізувавши прийом систематизації матеріалу, ми можемо зробити висновок що систематизація виконує функцію узагальнення,

здійснює вищий синтез знань і є переходом до більш глибокого розуміння інформації як певної цілісності, що складається зі структурних частин.

Таким чином, було визначено, що процес формування мовної компетенції в учнів ефективно реалізується у рамках комунікативного підходу, який передбачає наявність комунікативної спрямованості навчального процесу, превалювання оригінальних текстів для розвитку навичок читання та аудіювання, відмову від спрощених та адаптованих художніх творів навіть на ранніх етапах навчання, застосування методу комунікативних завдань та особистісно-орієнтовану спрямованість навчального процесу. Такий комплексний підхід у процесі вивчення німецької мови забезпечує формування мовної компетенції, яка складається з таких елементів: лексичної, граматичної, фонетичної компетенцій, а також компетенцій у техніці читання та техніці письма. Усі перераховані елементи є базисом для формування повноцінної комунікативної компетенції, а отже основною метою навчання німецької мови. Ми визначили, що розглядаючи мову як цілісну систему, надважливим для формування мовної компетенції є систематизація матеріалу. Прийоми, направлені на це, забезпечують формування цілісної системи знань, автоматизацію набутих умінь, а отже є головними у процесі формування мовної компетенції.

Сформувавши теоретичні засади шляхів формування мовної компетенції у процесі навчання німецької, можна стверджувати, що теоретична база для практичної частини дослідження є достатньою.

РОЗДІЛ 2 ЗАСОБИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ МАТЕРІАЛУ У НАВЧАННІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

2.1 Методи і прийоми систематизації матеріалу на уроках німецької мови

Розглянувши теоретичні засади шляхів формування мовної компетенції у процесі навчання німецької мови, ми вважаємо необхідним дослідити особливості імплементації засобів систематизації матеріалу у навчальний процес. Як наголошувалось вище, систематизація у процесі вивчення іноземної мови є основою для формування мовної компетенції. Узагальнення матеріалу відбувається за допомогою різноманітних методів та прийомів на кожному занятті з іноземної мови, у ході комбінованих уроків, при самостійному вивченні матеріалу і виконанні домашнього завдання. Також існує спеціалізований тип занять, що направлені на узагальнення знань та навичок учнів – урок із систематизації та узагальнення вивченого матеріалу. У ході дослідження, були визначені етапи, які доцільно застосовувати у процесі систематизації знань, умінь і навичок при вивченні німецької мови, та які найефективніше забезпечать формування мовної компетенції:

- після вивчення кожної теми: встановлення зв'язку між теоретичним матеріалом і його правильним використанням у мові та мовленні, використання набутої лексики у фонетичних та граматичних вправах, на письмі та у читанні;

- після вивчення розділу: етап має аналогічні функції із попереднім, але передбачає розуміння зв'язку між темами, поглиблення знань учнів;

- після вивчення декількох розділів протягом навчального року: формування не лише навичок та умінь, але і розуміння цілісної системи знань про вивчений матеріал [22].

Методи і прийоми, направлені на систематизацію матеріалу на усіх етапах навчання мові, також, можуть допомогти уникнути фосилізації, тобто тенденції до зупинки мовного розвитку учня і стагнації на певній стадії. Причинами цього явища можуть бути досягнення учнем певного рівня у вивченні німецької мови, зниження мотивації та неправильна методична організація навчального процесу. Скорочення часу на автоматизацію та закріплення, а також різкий перехід до нової теми спричиняють застій у процесі формування комунікативної компетенції. Тому, правильно організована систематизація матеріалу допоможе уникнути цього [4, с. 21].

Таким чином, саме мовна компетенція є базисом для формування цілісної комунікативної компетенції, проте на заняттях німецької мови у ході систематизації матеріалу знання та уміння з лексики, граматики, фонетики не можуть закріплюватись відокремлено від елементів соціолінгвістичної чи мовленнєвої компетенції. Саме тому, доцільно серед пасивних, активних та інтерактивних методів віддавати перевагу двом останнім. Так як при систематизації матеріалу відбувається поєднання усіх набутих знань у єдину систему, навчання визначається не як експліцитне, а як латентне, тому серед прийомів варто застосовувати приховані, тобто вчитель уже не є авторитетною фігурою і партнером у спілкуванні, а рівним у ході комунікації.

Отже, дослідженими принципами відбору методів і прийомів систематизації матеріалу на уроках німецької мови визначається, що процес узагальнення має відбуватись частково на кожному занятті, а також на спеціалізованих заняттях із систематизації та узагальнення, організація яких обов'язкова наприкінці кожної вивченої теми, розділу та в кінці навчального року. Це допоможе уникнути стагнації у розвитку умінь та навичок учнів і усуне перешкоди у формуванні мовної компетенції. Таким чином, слід вважати, що на уроках задля систематизації матеріалу найбільш доцільним є застосування активних та інтерактивних методів, а серед прийомів більшість мають бути прихованими, що забезпечить формування автономності.

2.2 Комплекс вправ із систематизації матеріалу для формування мовної компетенції на уроках німецької мови в учнів основної та старшої школи

Зважаючи на вищевикладене й ураховуючи основну мету нашого дослідження, задля повного розкриття теми вважаємо доцільним розробити ряд вправ із систематизації матеріалу, направлених на формування мовної компетенції, що можна застосовувати на уроках німецької мови із систематизації та узагальнення знань.

Для розробки комплексу вправ для узагальнення та систематизації знань, було обрано класи основної та старшої школи, а саме – 9, 10, 11 класи загальноосвітньої школи, що вивчають німецьку мову як другу іноземну.

Слід виділити основні принципи, якими необхідно керуватись при розробці вправ для систематизації матеріалу у процесі навчання німецької мови, а саме:

- принцип комунікативності;
- принцип взаємозв'язку із культурою країни, мова якої вивчається;
- принцип урахування рідної мови і культури;
- принцип формування автономності та самоконтролю;
- принцип автентичності матеріалів;
- принцип інтегрованого навчання аспектам мови [7, с. 254].

Нами були розроблені вправи для застосування на уроці німецької мови, спираючись на визначені нами принципи та відповідно до діючої навчальної програми для учнів закладів загальної середньої освіти, що вивчають німецьку мову на рівні стандарту. Зважаючи на те, що основним засобом навчання у сучасній школі є підручник та враховуючи визначені нами принципи організації систематизації знань, ми визначаємо, що доцільним є розробка додаткових дидактичних матеріалів, що будуть

доповнювати, унаочнювати та систематизувати матеріали підручника [29, 30, 31] та робочого зошиту [32, 33, 34].

Комплекс вправ, розроблений згідно із визначеними вище принципами систематизації, а також – особливостями формування мовної компетенції. Вправи направлені на встановлення зв'язку між теоретичним матеріалом і його правильним використанням у мові та мовленні, використання набутої лексики у фонетичних та граматичних вправах і на письмі.

Так роздаткові матеріали для використання на уроках із систематизації та узагальнення знань учнями 9, 10, 11 класів є комплексами поєднаних між собою семи завдань, які у свою чергу поділяються на дві частини – класні та домашні вправи. Роздаткові матеріали подано у додатках Б, В, Г. Зважаючи на те, що формування мовної компетенції відбувається у рамках комунікативного підходу, доцільним є розгляд вправ у розроблених комплексах за ознакою комунікативності.

Перша вправа кожного комплексу є некомунікативною, тобто діяльність та увага учнів направлена на форму, а не на ситуацію мовлення. Вправами передбачається заповнення таблиці словами, поставленими у правильну граматичну форму. Так учні засвоюють та узагальнюють граматичний матеріал, що вивчався протягом тематичного розділу (учні 9 класів – утворення наказового способу, 10 класів – відмінювання субстантивованих прикметників, 11 класів – утворення умовного способу).

Некомунікативні вправи відіграють допоміжну роль у систематизації матеріалу, адже, як зазначалось вище, завдання повинні мати комунікативну спрямованість. Незважаючи на це, такий тип вправ допомагає у подальшому засвоєнні матеріалу, адже учні актуалізують знання з граматики, самостійно створюючи опору для виконання інших завдань.

З огляду на принципи розробки комплексів завдань для формування мовної компетенції, переважна більшість вправ має бути умовно-комунікативними та комунікативними.

Умовно-комунікативні вправи займають чільне місце в узагальненні та систематизації матеріалу. Їхньою особливістю є наявність певних умов, у яких повинна відбуватися комунікація. Тобто учням надається певна ситуація та інструкція до дій (перекласти речення, виразити свою думку з приводу ситуації, дати поради тощо). Так кожен розроблений комплекс вправ містить перекладні вправи. Учні за допомогою опори, створеної під час виконання попереднього завдання, формують висловлювання на рівні фрази на базі вивченого протягом теми лексичного та граматичного матеріалу. До прикладу, у комплексі вправ до теми „*In der Bibliothek*“ (для 9 класів) у другому завданні одним із речень, що пропонується перекласти учням, є «*Багатьом молодим людям не подобається читати паперові книжки*». Перекладаючи цю фразу, учні використовують активний лексичний запас до теми – *паперова книжка (das Papierbuch)*, а також мають правильно вжити субстантивованій прикметник – *молоді люди (die Jugendliche)*. За принципом використання вивченого граматичного та лексичного матеріалу у процесі перекладу речень побудовані усі перекладні вправи розроблених комплексів.

Також умовно-комунікативні вправи можуть слугувати для формування компетенції у фонетиці. У роздаткових матеріалах пропонується виконання рецептивно-репродуктивних вправ – сприймання через слухові та зорові канали німецьких прислів'їв та цитат та їх фонетично правильне відтворення. Повторення за вчителем чи аудіозаписом слів та фраз за наявності зорової опори забезпечує формування в учнів розуміння особливостей вимови звуків та автоматизує фонетичні навички. Також вправами передбачається висловлення власної думки щодо значення цих виразів та їх переклад на рідну мову чи пошук еквіваленту (за наявності), що сприяє формуванню лінгвосоціокультурної компетенції, а також забезпечує відповідність вправи принципу автентичності текстів.

Комунікативні вправи передбачають виконання учнями самостійно певних мовленнєвих дій. Виконання таких вправ можливе лише за умови залучення усіх аспектів мови та мовлення, що сприяє узагальненню

матеріалу у процесі їх виконання. Наприклад, учням 9 класу в одній із вправ комплексу пропонується прочитання тексту про вченого Альберта Ейнштейна та переказ змісту співрозмовнику. Таку вправу можна визначити як комунікативну рецептивну, яка спрямована на формування компетенції у читанні та мовленні – учні сприймають текст, що містить вивчені лексичні одиниці та тематично пов'язаний із вивченим матеріалом та самостійно формують усне висловлення у формі понадфразової єдності. Також на уроках систематизації та узагальнення знань комунікативні вправи сприяють формування компетенції у письмі. Так у комплексі вправ для використання на заняттях у 11 класах, учням необхідно визначити почуття та емоції, зображені на малюнках, та самостійно написати коротку історію до одного з них. Подібне завдання міститься також у комплексі вправ для учнів 10 класів, у якому пропонується визначити за обкладинкою жанр сучасних німецьких книжок та написати коротку анотацію до них. Таким способом учні використовують та узагальнюють набуті протягом вивчення теми знання та закріплюють граматичні та лексичні навички та вміння у усному та письмовому мовленні.

Також враховуючи необхідність забезпечення нерозривності навчально-виховного процесу, можна визначити, що систематизація матеріалу має відбуватися також у ході самостійної роботи учнів, нами були розроблені додаткові завдання для виконання учнями вдома. Завдання слугують додатком до вправ із підручника та налічують дві вправи. Перша вправа для учнів кожного із класів є некомунікативною, рецептивно-репродуктивною та направленою на формування компетенції у граматиці – передбачається правильне вживання слова у правильній формі з його підстановкою у речення. Також у матеріалах домашнього завдання використовуються умовно-комунікативні вправи (для 10 класів – визначення описаного жанру та пошук прикладів творів) та комунікативні (для 9 класів – написання біографії відомої особи, для 11 класів – написання короткої історії

до поданих ситуацій). Такий принцип побудови завдань забезпечує остаточне засвоєння та закріплення вивченого матеріалу з лексики та граматики.

Отже, відповідно до визначених основних принципів розробки вправ для використання у процесі навчання німецької мови для систематизації та узагальнення матеріалу було розроблено комплекси вправ у формі роздаткового матеріалу, що можна використовувати як додатковий до підручника засіб навчання.

Зважаючи на те, що у процесі розробки вправ для узагальнення знань необхідно використовувати поєднання вивчення усіх аспектів мови, можна стверджувати, що систематизація матеріалу є основою для формування мовної компетенції в процесі навчання німецької мови.

Ми дослідили засоби впровадження систематизації матеріалу у навчанні німецької мови, розглянули методи і прийоми систематизації матеріалу та особливості розробки вправ із систематизації матеріалу для формування іншомовної мовної компетенції на уроці німецької мови. Таким чином, процес узагальнення матеріалу має відбуватись частково на кожному занятті, а також на спеціалізованих заняттях із систематизації та узагальнення, це допомагає уникнути стагнації у розвитку умінь та навичок учнів і усунути перешкоди у формуванні мовної компетенції. Було визначено, що на уроці задля систематизації матеріалу найбільш доцільним є застосування активних та інтерактивних методів, а серед прийомів більшість мають бути прихованими, що забезпечить формування автономності.

У розробці вправ для систематизації матеріалу слід керуватися наступними принципами: комунікативність, взаємозв'язок із культурою, з урахуванням рідної мови і культури, формування автономності та самоконтролю, автентичність матеріалів, інтегроване навчання аспектам мови. А серед вправ необхідно віддавати перевагу комунікативним, умовно-комунікативним (за комунікативністю) та репродуктивним, рецептивно-репродуктивним, продуктивним, рецептивно-продуктивним вправам (за спрямованістю на прийом або видачу інформації).

Згідно із принципами та діючою навчальною програмою було розроблено комплекси вправ для учнів основної та старшої школи (9, 10, 11 класи), що вивчають німецьку мову як другу іноземну на рівні стандарту, у формі роздаткового матеріалу, що можна використовувати як додатковий до підручника засіб навчання.

Систематизація матеріалу передбачає поєднання вивчення усіх аспектів мови, тому є основою для формування мовної компетенції в процесі навчання німецької мови.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, можна стверджувати, що у ході дослідження нам вдалося дослідити явище систематизація матеріалу як основи формування мовної компетенції в процесі навчання німецької мови.

Було розглянуто поняття мовної компетенції та виконано аналіз основних підходів для її формування. Визначено, що навчання має відбуватися у рамках комунікативного підходу, головною особливістю якого є проєкція «живого» мовленнєвого середовища у приміщення навчальної аудиторії та яке передбачає, що мовна компетенція включає володіння фонетичними, граматичними, лексичними, семантичними, стилістичними, орфоепічними мовними нормами та їх успішне застосування у комунікативній діяльності.

Слід зауважити, що мовна компетенція часто ототожнюється з комунікативною, тому ми роз'яснили структуру останньої, яка складається із мовної, мовленнєвої, міжкультурної, навчально-стратегічної та професійної (для навчання у вищих навчальних закладах) компетенцій, та визначили роль мовної компетенції у процесі навчання німецької мови. Так мовна компетенція передбачає формування лексичної, граматичної, фонетичної компетенцій, а також компетенцій у читанні та письмі. Саме такий комплекс знань слугує базою для формування комунікативної компетенції та виникнення другої мовної особистості, що є метою вивчення іноземної мови, а отже основною метою навчання німецької мови.

Було розглянуто явище систематизації вивченого матеріалу як етапу у процесі набуття мовної компетенції, визначивши, що досягнення ефективності вивчення програмного матеріалу є неможливим без збереження у пам'яті раніше набутих знань, уміння відтворити пройдений матеріал у необхідний момент, можливості застосувати вивчене на практиці. Необхідність систематизації у процесі вивчення німецької мови зумовлюється складністю запам'ятовування та тримання у пам'яті певних

граматичних категорій та лексичних одиниць, потребою створення передумов для отримання нових знань учнями завдяки закріпленню, поглибленню та відтворенню раніше вивченого матеріалу, а також саме систематизація та узагальнення сприяє створенню можливості для вчителя визначити та ліквідувати прогалини у знаннях учнів. Тобто, розглядаючи мову як цілісну систему, надважливим для формування мовної компетенції є систематизація матеріалу. Прийоми, направлені на це, забезпечують формування цілісної системи знань, автоматизацію набутих умінь, а отже є головними у процесі формування мовної компетенції.

У другому розділі бакалаврської роботи проведено аналіз наявних методів і підходів до систематизації матеріалу у процесі навчання німецької мови та, зважаючи на мету нашого дослідження, уточнено та визначено принципи, якими слід послуговуватись задля забезпечення ефективності систематизації та узагальнення матеріалу на заняттях. Таким чином, були розглянуті принципи відбору методів і прийомів систематизації матеріалу на уроках німецької мови та зазначаємо, що процес узагальнення має відбуватись частково на кожному занятті, на спеціалізованих заняттях із систематизації та узагальнення, а також у ході самостійної роботи учнів. Організація занять із систематизації та узагальнення обов'язкова наприкінці кожної вивченої теми, розділу та в кінці навчального року, що допоможе уникнути стагнації у розвитку умінь та навичок учнів і усуне перешкоди у формуванні мовної компетенції.

Доцільним є твердження, що на уроках задля систематизації матеріалу найбільш конструктивним є застосування активних та інтерактивних методів, а серед прийомів більшість мають бути прихованими, що забезпечить формування автономності.

Останній пункт бакалаврської роботи присвячений розробці ряду вправ із систематизації матеріалу для формування мовної компетенції на уроці німецької мови. У процесі розробки вправ для систематизації матеріалу слід керуватися наступними принципами: комунікативність, взаємозв'язок із

культурою країни, мова якої вивчається, урахування рідної мови і культури, формування автономності та самоконтролю, автентичності матеріалів, інтегрованого навчання аспектам мови. Також, враховуючи усі зроблені нами попередні висновки, ми роз'яснили, що серед вправ слід віддавати перевагу комунікативним, умовно-комунікативним (за комунікативністю) та репродуктивним, рецептивно-репродуктивним, продуктивним, рецептивно-продуктивним вправам (за спрямованістю на прийом або видачу інформації).

Керуючись визначеними нами принципами та діючою навчальною програмою, ми розробили ряд вправ для учнів 9, 10, 11 класів загальноосвітньої школи, що вивчають німецьку мову як другу іноземну на рівні стандарту, у формі роздаткового матеріалу, що можна використовувати як додатковий до підручника та робочого зошиту засіб навчання. Вибір був обґрунтований тим, що підручник є основним засобом навчання у сучасній школі, але враховуючи визначені нами принципи організації систематизації знань, а також особливості формування мовної компетенції при вивченні мови, нагальною є потреба у додаткових дидактичних матеріалах, які будуть поєднувати у собі систематизовані завдання для вивчення усіх аспектів мови. Врахувавши необхідність забезпечення нерозривності навчально-виховного процесу, нами також було розроблено додаткові дидактичні матеріалу, які передбачають самостійне опрацювання учнями у ході виконання домашньої роботи.

Зважаючи на вищевикладене, можна стверджувати, що усі завдання, поставлені перед початком дослідження були виконані, а основна мета бакалаврської роботи, а саме – дослідження явища систематизації знань та визначення його роль у формуванні мовної компетенції у процесі вивчення німецької мови, була досягнута.

Серед напрямів для подальших досліджень з цієї тематики, слід запропонувати наступні:

– систематизація матеріалу у ході інтегрованого навчання іноземної мови;

- розробка навчальних комплексів для формування мовної та лінгвосоціокультурної компетенції;
- труднощі у процесі формування мовної компетенції при вивченні німецької мови.

Я, Босенко Олександр Володимирович, своїм підписом засвідчую, що моя бакалаврська робота «Систематизація матеріалу як основа формування мовної компетенції в процесі навчання німецької мови» виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувався принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бальцевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. / Ф. С. Бальцевич. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2004 – 342 с.
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід в освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. – Київ : К.І.С., 2004. – С. 47-52.
3. Бориско Н. Ф. Методика формування іншомовної фонетичної компетенції / Н. Ф. Бориско // Іноземні мови. – №2. – 2011. – С. 3-14.
4. Бориско Н. Ф. Теоретичні основи створення навчально-методичних комплексів для мовної міжкультурної підготовки вчителів іноземних мов (на матеріалі інтенсивного навчання німецької мови)/ Н. Ф. Бориско. – Київ : Київський держ. лінгвістичний ун-т., 2000. – 36 с.
5. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : [монографія]. / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонова. – Житомир : Житомирський держ. пед. ун-т., 2003. – 192 с.
6. Методика навчання іноземних мов і культур в європейському контексті у закладах вищої освіти: Навч.-метод. посібник / С. Ю. Ніколаєва, Н. Ф. Бориско, Майєр Н. В. – Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2019. – 100 с.
7. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / [О. Б. Бігич., Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін.]/ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – Київ : Ленвіт, 2013. – 590 с.
8. Мордовцева Н. В. До проблеми формування мовної компетенції учнів. /Н. В. Мордовцева// Проблеми суч. пед. освіти. – Вип. № 19. – Ч. II., 2000. – С. 43–51.
9. Пентиліук М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті /М. Пентиліук// Укр. м. і літ. у школі, 2010. – № 2. – С. 2–5.

10. Практикум з методики навчання іноземних мов і культур у загально: освітніх навчальних закладах : англ. мова, нім. мова, франц. мова, ісп. мова: навчальний посібник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / [О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін.]/ за редакцією С. Ю. Ніколаєвої – Ірпінь : Видавець Романенко Л. Л., 2016. – 398 с.

11. Склярєнко Н. К. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів/ Н. К. Склярєнко // Іноземні мови. – №1. – 2011. – С. 15-25.

12. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції/ С. В. Смоліна // Іноземні мови. – №4. – 2010. – С. 16-23.

13. Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах: колективна монографія / [О. М. Устименко, С. Ю. Ніколаєва, Г.Е. Борецька та ін.]. – Київ : Ленвіт, 2015– 444 с.

14. Федорєнко Ю. П. Формування комунікативної компетенції старшокласників на сучасному етапі/ Ю. П. Федорєнко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. – Випуск 2. Серія «Педагогічні науки». – Полтава, 2004. – С. 82-87.

15. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: монографія /за ред. акад. А.М. Богуш. – Одеса, 2008. – 237 с.

16. Bachman L. Fundamental Considerations In Language Testing / Lyle F. Bachman. – [5th ed]. –Oxford : Oxford university press, 2018. – 420 p.

17. Bruner J. In Search Of Pedagogy / Jerome Bruner. – [4th ed]. – London : Routledge, 2006. – 264 p.

18. Chomsky N. Aspects Of The Theory Of Syntax / Noam Chomsky. – [21st ed.]. – Cambridge, Massachusetts : The MIT Press, 2015. – 141 p.

19. Chomsky N. Language and mind, / Noam Chomsky. – [17th ed.]. – Cambridge, U.K. : Cambridge University Press, 2006. – 104 p.

20. Diesterweg A. Der Pädagoge / A. Diesterweg, H. Bloth. – Frankfurt/Main : Diesterweg, 1958 – 68 s.
21. Hymes D. H. On communicative competence / D. H. Hymes. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1982. – 213 p.
22. McElvany N. Bedingungen und Effekte guten Unterrichts [Elektronische Ressource]/ Nele McElvany, Wilfried Bos, Heinz Günter Holtappels. – Zugriff unter: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=qPq0CwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA9&dq=systematisierung+im+unterricht&ots=vUIgurRRKB&sig=cFi3aW8DHNvr9tc-HYLiPG4Z7G4&redir_esc=y#v=onepage&q=systematisierung%20im%20unterricht&f=false. – (12.04.2020).
23. Richards J. Communicative Language Teaching Today [[Electronic resource] / Jeremy Richards. – Access mode : https://www.researchgate.net/publication/242720833_Communicative_Language_Teaching_Today. – (10.03.2020)
24. Savignon S. J. Communicative competence: theory and classroom practice / S. J. Savignon. – [2nd ed.]. – New York : McGraw-Hill, 2002 – 162 p.
25. Tarvin L. D. Communicative Competence: Its Definition, Connection to Teaching, and Relationship with Interactional Competence [Electronic resource] / Lynn Davin Tarvin. – Access mode : https://www.researchgate.net/publication/283711223_Communicative_Compentence_Its_Definition_Connection_to_Teaching_and_Relationship_with_Interactional_Compentence. – (14.04.2020)

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

26. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання /наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. – Київ : Ленвіт, 2009. – 273 с.
27. Словник-довідник з української лінгводидактики. Навчальний посібник /кол. авторів за ред. М. Пентиліук. – Київ : Ленвіт, 2015. – 320 с.
28. Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics / [J. C. Richards, R. Schmidt , H Kendricks, Y. Kim] – Harlow : Pearson Education Ltd, 2002. – 608 p.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

29. Сотникова С. І. Німецька мова (5-й рік навчання, рівень стандарту): підруч. для 9 кл. закл. загальн. середн. освіт. / С. І. Сотникова, Г. В. Гоголева. – Харків : Вид-во «Ранок», 2017. – 240 с.
30. Сотникова С. І. Німецька мова (6-й рік навчання, рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл. загальн. середн. освіт. / С. І. Сотникова, Г. В. Гоголева. – Харків : Вид-во «Ранок», 2018. – 208 с.
31. Сотникова С. І. Німецька мова (7-й рік навчання, рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. загальн. середн. освіт. / С. І. Сотникова, Г. В. Гоголева. — Харків : Вид-во «Ранок», 2019. – 208 с.
32. Сотникова С. І. Німецька мова. 10 клас: робочий зошит (до підруч. «Німецька мова. 10 клас. Hallo, Freunde!») / С. І. Сотникова, Г. В. Гоголева. – Харків : Вид-во «Ранок», 2018. – 112 с.
33. Сотникова С. І. Німецька мова. 11 клас: робочий зошит (до підруч. «Німецька мова. 10 клас. Hallo, Freunde!») / С. І. Сотникова, Г. В. Гоголева. – Харків : Вид-во «Ранок», 2019. – 96 с.
34. Сотникова С. І. Німецька мова. 9 клас: робочий зошит (до підруч. «Німецька мова. 9 клас. Hallo, Freunde!») / С. І. Сотникова, Г. В. Гоголева. – Харків : Вид-во «Ранок», 2017. – 112 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Схема А.1

Структура комунікативної іномовної компетенції

Додаток Б

Вправи із систематизації матеріалу для формування іншомовної мовної компетентності в учнів 11 класу

Б.1

Роздатковий матеріал для проведення заняття із систематизації та узагальнення матеріалу із теми “Meine Lebensweise”

<i>Name</i>	<i>Klasse</i>	<i>Datum</i>
Thema: Meine Lebensweise		

Übung: Füllen Sie die Tabelle aus.

Präteritum Konjunktiv	sein	können	werden	geben	entstehen
ich	wäre	könne			entstände
du		könnest		gäbest	
er/sie/es	wäre		würde		
wir	wären				
ihr		könnet			
sie/Sie	wären				entständen

Plusquamperfekt Konjunktiv	joggen	löschen	bleiben
ich			
du			
er/sie/es			
wir			
ihr			
sie/Sie			

Konditionalis I	sammeln	malen
ich		
du		
er/sie/es		
wir		
ihr		
sie/Sie		

Übung: Übersetzen Sie ins Deutsch

Якби у дитинстві я відвідував спортивні гурки, я би міг бути успішним спортсменом	
Я б хотів спробувати тебе намалювати	
Якби батьки допомагали дітям виразити себе, то люди могли б бути більш щасливими.	
Ми були більш здоровими, якби займались йогою раз на тиждень.	
Якби у молоді була можливість спробувати усі хобі, то кожен обрав би собі заняття до смаку.	
Я б долучився до якоїсь субкультури, якби раніше познайомився з її представниками.	
Це було б недобре, якби усі виглядали однаково.	

Übung: Hören Sie die Sprichwörter und sprechen Sie nach.
 Wie verstehen sie die Sprichwörter? Gibt es Äquivalente im Ukrainischen?

Willst du lange leben gesund, iss wie die Katze, trink wie der Hund.

In einem gesunden Körper wohnt ein gesunder Geist.

Der Mensch lebt nicht vom Brot allein.

Es gibt nur zwei Arten zu leben. Entweder so als wäre nichts ein Wunder oder so als wäre alles ein Wunder.

Die Jugend wäre eine schönere Zeit, wenn sie erst später im Leben käme

Morgenstund' hat Gold im Mund.

Übung: Was meinen Sie: Wie ist das Leben dieser Menschen? Wählen Sie ein Bild und schreiben Sie eine kleine Geschichte.

A large rounded rectangular box with a dashed blue border, containing ten horizontal lines for writing a story.

Übung: Was ist das Allerwichtigste für gesundes Leben? Schreiben Sie Tipps und präsentieren sie Ihrem Gesprächspartner.

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

**Додатковий роздатковий матеріал із теми “Meine Lebensweise” для
самостійного виконання учнями**

<i>Name</i> _____	<i>Klasse</i> _____	<i>Datum</i> _____
Thema: Meine Lebensweise		
Hausaufgaben		

Übung: Bilden Sie die Sätze im Konjunktiv.

haben sein	können machen	entstehen sprühen	sein meiden	aufhören wählen	sein lieben
---------------	------------------	----------------------	----------------	--------------------	----------------

1. _____ ich mit Klaus engen Kontakt, würde ich ihn anrufen und zur Party einladen.
2. _____ Ute und Klaus einander wirklich _____, würden sie einander besser verstehen.
3. Wenn die Eltern mehr Rücksicht auf Probleme ihrer Kinder nähmen, _____ die Kinder glücklicher.
4. Wenn du die Hausaufgabe _____, hättest du eine gute Note bekommen.
5. Wenn du andere Outdoor-Aktivitäten _____, hättest du keine Probleme mit der Polizei im April gehabt.
6. _____ Max das Graffiti-Bild nicht _____, hätten seine Eltern die Strafe nicht bezahlen müssen.
7. Wenn du mit deinen Fußball-Trainings aufhören _____, wäre ich sehr froh.
8. Wenn nur keine Probleme in dieser Gesellschaft letzte Woche _____
9. Wenn ich nur Mitglied dieses wunderschönen Vereins _____!
10. Wenn ich nur diesen deutschen Volkstanz _____!

Übung: Welche Situation kann durch solche Ausdrücke beschrieben werden?

Man ließ kein gutes Haar daran.

Sie ist mit Haut und Haar bei der Sache.

Sie trägt ihr Herz auf der Zunge.

Wie kann ich es ihr ins Gesicht sagen, ohne sie zu beleidigen?

Додаток В

Вправи із систематизації матеріалу для формування іншомовної мовної компетентності в учнів 10 класу

В.1

Роздатковий матеріал для проведення заняття із систематизації та узагальнення матеріалу із теми “In der Bibliothek”

<i>Name</i> _____	<i>Klasse</i> _____	<i>Datum</i> _____
Thema: In der Bibliothek		

Übung: Füllen Sie die Tabelle aus.

<i>Schwache Deklination</i>				
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>PL</i>
<i>Nom</i>	der Deutsche	die Verwandte	das Gute	die Alten
<i>Gen</i>	___ Deutschen	der Verwandten	des Guten	der Alten
<i>Dat</i>	dem Deutschen	___ Verwandten	dem Guten	den Alten
<i>Akk</i>	den Deutschen	die Verwandte	das Gute	___ Alten
<i>Starke Deklination</i>		<i>Gemischte Deklination</i>		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>m</i>	<i>f</i>
<i>Nom</i>	etwas Neues	(viele) Jugendliche	ein Deutsch___	eine Verwandte
<i>Gen</i>	etwas Neu___	(vieler) Jugendliche___	eines Deutschen	einer Verwandten
<i>Dat</i>	etwas Neuem	(____) Jugendlichen	einem Deutschen	___ Verwandten
<i>Akk</i>	etwas Neues	(viele) Jugendliche	einen Deutschen	eine Verwandte

Übung: Übersetzen Sie ins Deutsch

Я пішов у бібліотеку, щоб почитати щось цікаве.	
Багатьом молодим людям не подобається читати паперові книжки.	
Що захопливого ти читав останнім часом?	
Безліч німців читають газети у Інтернеті.	
Цей роман – найкраще, що я можу тобі порадити.	
Я не бачу нічого смішного у твоїх словах.	

Übung: Hören Sie die Sprichwörter und sprechen Sie nach.

Wie verstehen sie die Sprichwörter? Gibt es Äquivalente im Ukrainischen?

Alle guten Worte dieser Welt
stehen in Büchern.

Was du in Büchern hast entbehrt,
wird dich durchs Leben dann
gelehrt.

Was du in Büchern hast entbehrt,
wird dich durchs Leben dann
gelehrt.

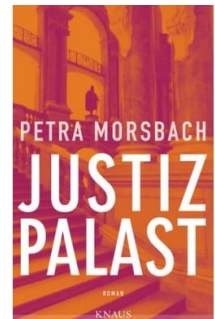
Kein gutes Buch oder irgend
etwas Gutes zeigt seine gute Seite

Auch das schlechteste Buch hat
seine gute Seite: die letzte

Bibliotheken sind die geistigen
Tankstellen der Nation.

Übung: Was meinen Sie: Wovon erzählen die Bücher, deren titelseiten Sie hier sehen? Zu welchem Genre gehören diese Bücher? Schreiben Sie die kurze Inhaltsangabe und und präsentieren Sie das Ihrem Gesprächspartner.

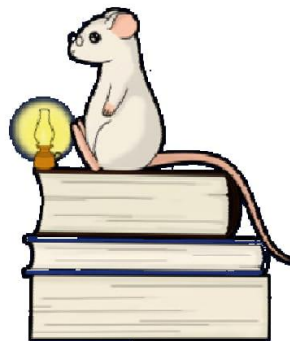

Übung: Welche Literaturgenres bevorzugen diese Leser?

Bücherwurm

Leseratte

Lesefuchs

**Додатковий роздатковий матеріал із теми “In der Bibliothek” для
самостійного виконання учнями**

<i>Name</i> _____	<i>Klasse</i> _____	<i>Datum</i> _____
Thema: In der Bibliothek		
Hausaufgaben		

Übung: Ergänzen Sie die Sätze.

neu	interessant, informativ	jugendlich	deutsch	spanend
bekannt	best, interessant	sehenswert	magisch	deutsch

1. Hast du in der letzten Zeit etwas _____ gelesen?
2. Viele _____ lesen lieber elektronische Bücher.
3. Ein _____ von mir hat mir diesen Roman empfohlen.
4. Die Bibliothek bietet ihren Leserinnen und Lesern nur das _____ und _____.
5. Ich chatte mit einer _____, sie empfiehlt mir immer spannende Bücher der zeitgenössischen deutschen Autoren.
6. Diese kleine Stadt hat viel _____, besonders schön ist das Gebäude der Stadtbibliothek.
7. Jana möchte eine Geschichte lesen, die von viel Abenteuer und dabei von _____ erzählt.
8. Die Enzyklopädie ist _____ und _____.
9. Die meisten _____ lesen gern Krimis und Fantasy.
10. Leider haben wir nichts _____ erfahren.

*Übung: Welche Genres sind das?
Finden Sie Beispiele für jedes Genre.*

Das Buch erzählt über
altgriechische Götter und
Helden.

Das ist _____ *Beispiele:*

Im Buch geht es um einen Hund, der
in einer großen Familie wohnt und
den alle Nachbarn mögen.

Das ist _____ *Beispiele:*

Die Hauptfiguren des Romans sind zwei
Geschwister, die im Keller ihres Hauses ein
Monster entdecken und die selbst ihren
Heimatort vor einem Unglück retten
können

Das ist _____ *Beispiele:*

Die Hauptfigur des Romans ist ein
Privatdetektiv, der nach dem
geheimnisvollen Verschwinden eines jungen
Ehepaars nachspüren soll.

Das ist _____ *Beispiele:*

Додаток Г

Вправи із систематизації матеріалу для формування іншомовної мовної компетентності в учнів 9класу

Г.1

Роздатковий матеріал для проведення заняття із систематизації та узагальнення матеріалу із теми “Meine Familie, meine Freunde und ich”

Name _____	Klasse _____	Datum _____
Thema: Meine Familie, meine Freunde und ich		

Übung: Füllen Sie die Tabelle aus.

Imperativ	sein	sagen	antworten	lesen	zeichnen
du			antworte	lies	
ihr	seid			lest	zeichnet
Sie		sagen Sie			

Übung: Übersetzen Sie ins Deutsch

Поясни йому, що він поводиться егоїстично.	
Друзі, ви виглядаєте сумними. Скажіть, що сталося?	
Тітко Маріє, Ви така щаслива зі своїм чоловіком. Розкажіть, як ви познайомились?	
Не будь таким злим!	
Я знаю, ви приїхали з цього селища. Покажіть на карті, де воно знаходиться.	
Приїжджай до бабусі частіше.	

Übung: Was meinen Sie: Welche Gefühle haben diese Menschen? Wählen Sie ein Bild und schreiben Sie eine kurze Geschichte mit Dialogen (benutzen Sie den Imperativ).

*Übung: Hören Sie die Sprichwörter und sprechen Sie nach.
Wie verstehen sie die Sprichwörter? Gibt es Äquivalente im Ukrainischen?*

Echte Freunde sagen dir nicht immer das, was du hören willst sondern das, was du hören musst.

Das erste Gesetz der Freundschaft lautet, dass sie gepflegt werden muss. Das zweite lautet: Sei nachsichtig, wenn das erste verletzt wird

Der ist ein guter Freund, der hinter unserem Rücken gut von uns spricht

Der beste Spiegel ist das Auge eines guten Freundes.

*Übung: Lesen Sie den Text.
Erzählen Sie den Inhalt kurz Ihrem Gesprächspartner.*

Albert Einstein ist am 14. März 1879 in Ulm geboren. Etwas später zog die Familie Einstein nach München um. Dort besuchte Albert zuerst die Volksschule und dann ein Gymnasium. Er war ein «mittelmäßiger» Schüler, der sich aber schon sehr früh für die Mathematik und Naturwissenschaften interessierte. Der Unterricht am Gymnasium gefiel ihm nicht, weil dort sehr strenge Disziplin und der Zwang zum Lernen herrschten. Mit 15 Jahren verließ er das Gymnasium ohne Abschluss.

Ab 1895 besuchte er eine Schule in Aurau in der Schweiz und machte dort das Abitur (Matur). Von 1896 bis 1900 studierte er Mathematik und Physik in Zürich.

Später zog er nach Bern um und arbeitete am Patentamt. In seiner Freizeit arbeitete er auf dem Gebiet der theoretischen Physik. 1905 publizierte er einige wichtige wissenschaftliche Arbeiten, darunter auch seine Relativitätstheorie.

1903 heiratete er seine Studienfreundin Mileva Maric, ein Jahr später ist sein erster Sohn, 1910 sein zweiter Sohn geboren. 1909 wurde er Professor für Theoretische Physik an der Universität Zürich, später in Prag und wieder in Zürich, 1914 in Berlin.

Einstein trennte sich von der ersten Frau und heiratete 1919 seine Cousine Elsa Löwenthal. Durch seine Arbeiten über die Relativitätstheorie wurde er weltberühmt. 1921 erhielt er den Nobelpreis für Physik.

Wegen des Nazi-Regimes emigrierte Einstein 1933 nach Amerika, wo er bis zu seinem Tod am 18. April 1955 lebte.

